

Amer Sulejmanagić

(Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina)

PRILOG ISTRAŽIVANJU GRBOVA ILOČKIH – RAZVOJ, OSOBITOSTI I MIJENE

UDK 929.6(497.5Ilok)(091)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. 10. 2019.

Cilj rada je istražiti, usustaviti i prikazati heraldičku baštinu, te otkriti i protumačiti poruke o pripadnicima obitelji Iločkih koje donose grbovi (čiji se reprezentativni karakter uočava pri gotovo svakoj mijeni nositeljeva statusa) i s njima povezana ikonografija (o kojima drugi, do sada dostupni, izvori djelomice šute) i predaju ih historiografiji. Za tu je svrhu na raspolaganju 88 pečata, 11 grbova u kamenoj i keramičkoj plastici i 18 komada novca. Radi se o primarnim izvorima nastalim u kancelarijama obitelji ili u njihovu krugu, pa im je karakter službeni. Na temelju heraldičke i ikonografske analize te sadržaja legendi treba odgonetnuti što ti izvori govore i kako rasvjetljavaju pojedine epizode iz života i političkog djelovanja pripadnika obitelji. Tako dobijene zaključke povijesna znanost može upotrebom drugih izvora potvrditi ili opovrći. Sekundarna vrela na raspolaganju za korištenje u posljednjem dijelu rada su historiografske knjige iz XVI. i XVII. stoljeća koje, s djelimičnim izuzetkom careva, sve osobe pa i Nikolu Iločkoga predstavljaju isključivo heraldički, u skladu s pravilom da su grb i njegov nositelj jedno.¹

Ključne riječi: Iločki, Nikola, Lovro, grad Ilok, Ružica grad, hodočašće u Rim, grb, novac, nadgrobna ploča

Uvod

Sto sedamdeset godina razvoja heraldike Iločkih² doseže vrhunac s grbovima na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkoga († 1524.) u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku. Posljednji pripadnik obitelji Iločkih tu je pri-

¹ Veliku pomoć pri pisanju rada pružio mi je dragi kolega dr. sc. Ivan Botica, za što mu dugujem trajnu zahvalnost.

² O Iločkima vidjeti: St[anko] A[ndrić], "Iločki (Újlaki)", *Hrvatski biografski leksikon* 6 (I – Kal), ur. Trpimir Macan (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005), 37 i ondje navedene izvore i literaturu, kao i: Željko Tomičić, "Regensburg–Budim–Ilok. Kasnosrednjo-

kazan isklesanom figurom u bogatoj viteškoj opremi i s četiri grba, te opisan natpisom:

*HIC EST SEPVLTVS ILLVSTRIS D[OMI]N[V]S LAVRE[N]CIVS DVX
DE WILAK FILI[V]S OLIM SERENISSI[M]I D[OMI]NI NICOLAI
REGIS BOZNE VNA CVM CO[N]SORTE SVA D[OMI]NA KATHERI-
NA [PONG]RACZ QVI OBIIT AN[N]O MCCCC[XXIV]*

*Ovdje je pokopan znameniti gospodin herceg Lovro Iločki, sin pokoj-
noga presvijetloga bosanskoga kralja Nikole, zajedno sa svojom supru-
gom gospođom Katarinom Pongrac, koji je preminuo 1524.³*

Lovro, herceg iločki,⁴ bio je sin Nikole Iločkoga († 1477.), mačvanskoga bana, erdeljskoga vojvode, člana Državnoga vijeća i kraljevskoga kapetana za krajeve između Dunava i Tise, bana *cijele* Slavonije (Dalmacije, Hrvatske i Slavonije), bosanskoga kralja, upravitelja Vranskoga priorata te srijemskoga, aradskoga, bačkoga, baranjskoga, bodroškoga, čanadskoga, čongradskoga, fejerskoga, đurskoga, kevsoga, marmoraškoga, nitranskoga, šomođskoga, torontalskoga, virovitičkoga i zarandskoga župana.⁵ Vrijeme najveće moći Iločkih je doba ovih posljednjih pripadnika obitelji do ratnoga sukoba između Lovre i Vladislava Jagelovića 1494. godine. Tijekom tog perioda su se uzdigli u jednu od najmoćnijih obitelji Ugarskoga Kraljevstva.

U ovom radu se istražuje heraldička baština obitelji. Moguće ju je pratiti u vremenskome rasponu od Nikole Konta († 1367.) do Lovre Iločkoga († 1524.) na temelju brojnoga izvornog materijala koji osigurava njeno sagledavanje, usustavljenje i prikazivanje u cjelosti barem kada se radi o figurama, formama i rješenjima. Dostupna građa je plastična/reljefna i ne omogućuje određivanje tinktura kao bitnoga heraldičkog elementa, pa će to pitanje ostati otvoreno sve dok se ne pojavi neki izvor odgovarajuće naravi; kolorirani grbovnik, zidna dekoracija i slično.

Analiza prikaza na grbovima, koji prenošenjem na kasnije, druge, članove ne gube svojstvo osobnoga grba, treba omogućiti praćenje ravnocrtnoga ili skokovitoga kretanja pripadnika obitelji unutar društvene hijerarhije. Pritom umjetnička sloboda u prikazivanju grba, kao samostalnoga štita ili štita s ukrasom, ne ukazuje na promjene sve dok su ti elementi sadržajno isti. Mijene grbovnoga prikaza, u potpunosti ili samo u detalju, mogu ukazivati na

vjekovni pećnjaci iz dvora knezova Iločkih dokaz sveza Iloka i Europe”, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 21 (2014), 153.

³ Iv[ica] Š[ute], “Lovro Iločki”, *Hrvatski biografski leksikon* 6 (I – Kal), 39.

⁴ Isto.

⁵ “Nikola Iločki”, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27112> (pristup ostvaren 12. III. 2019).

promjene u nositeljevu društvenome statusu. Njihova analiza treba pokazati koliko u slučaju Iločkih heraldičke korespondiraju sa statusnim promjenama i u kojoj mjeri su one epizodne ili krucijalne; koliko su utemeljene u povijesnim vrelima ili na njih heraldika treba ukazati historiografiji. Analizom mijena treba odrediti etape heraldičkoga razvoja, pri čemu će razdjelnica biti trenutak narušavanja obiteljske heraldičke tradicije i davanja sekundarnoga značaja starome grbu u promijenjenim okolnostima iskazivanjem prednosti novim grbovima ili ugrađivanjem staroga u nove razvijenije heraldičke forme, imajući na umu da povratka na staro zapravo nema i da heraldički vrhunac može oslikavati i onaj društveni, ali i određeno opadanje.

Autorovi crteži i ilustracije vjerno prenose heraldičke i ikonografske prikaze s izvornoga materijala koji čine 88 pečata, 18 primjeraka novca i 11 grbova u kamenoj i keramičkoj plastici. Između brojnih isprava Iločkih, koje se u fizičkom obliku (DL), ili kao fotografske kopije (DF) iz drugih ustanova, nalaze u Mađarskom narodnom arhivu,⁶ za rad su izabrane one s očuvanim ili dovoljno čitljivim pečatima pripadnika obitelji. Pedeset devet pečata je odlično očuvano, tri su nestala, ali su vidljiva i čitljiva kao tragovi svježega voska, a većina od ostalih dvadeset tri sačuvana je znatno više od 50 % pa do čak 90%, te samo tri manje od polovice. Gotovo svi pečati Iločkih su *heraldički* (s prikazom grba ili ponekad samo ukrasa grba), a onaj s prikazom Gospe s djetetom Isusom je *hagiografski*. Tu su i antičke geme s prikazom žene i lava. Prema veličini su srednji, mali i pečatni prstenovi. Visećih pečata (*sigillum pendens*) je dvadeset osam, a utisnutih/natisnutih (*impressum*) šezdeset, od čega su tri zaštićena komadićem papira. Među pečatima ima i onih utisnutih pečatnim prstenom (*signetum*), a neki se nalaze među pečatima više sudionika na jednoj ispravi (*subsigillum*).⁷

Isprave čiji su pečati obrađeni potječu iz Mađarskog narodnog muzeja, Bečkog arhiva, Arhiva kraljevstva (*Archivum regni*), Arhiva riznice (*Magyar Kamara Archivuma: Acta Paulinorum, Acta Jesuitica, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Neo-regestrata acta*), nadbiskupskih arhiva Vespem i Zagreb, Arhiva Željezne (Vas) županije, Arhiva Đursko-mošonjsko-šopronske županije i Grada Šoprona, te obiteljskih arhiva: Balassa, Batthyány (s Apponyi i Illésházy), Dessewffy, Esterházy, Festetics, Forgách, Ghyczy, Keglević, Kisfaludy, Motesiczky, Ocskay, Oršić, Révay,⁸ Vay i Zichy. Tri isprave su prijepisi, a osamdeset pet izvornici. Bez obzira na intitulacije isprava koje

⁶ *Magyar Nemzeti Levéltár* (Mađarski državni arhiv, MNL), *Diplomatikai levéltár (DL) / Diplomataikai Fényképtájtémény (DF)*.

⁷ O pečatima: Pavao Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine* (Sarajevo: ANU-BiH, 1970), 85; Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, drugo, dopunjeno izdanje (Zagreb: Školska knjiga, 1985), 156-157.

⁸ Isprave obitelji Révay su iz Slovačkog narodnog arhiva (*Slovenský národný archív*).

su ovjerene pečatima pripadnika obitelji, striktno se držeći preovlađujućeg shvaćanja vladarskih i privatnih,⁹ uz nekoliko izuzetaka koje Nikola Iločki izdaje kao kralj Bosne, sve ostale su privatne. Nikola Kont ih je devetnaest izdao u svojstvu palatina, a jednu je njegova udovica ovjerila njegovim pečatom. Pečat Ladislava, kao bana Iloka, nalazi se na jednoj ispravi Državnog vijeća, a Stjepan pečati jednu kao mačvanski ban. Grad Ilok ih je izdao pet. Nikola ih je Iločki kao vojvoda Erdelja (Sedmogradske) izdao sedamnaest (u tome se svojstvu javlja i u jednoj ispravi kralja Ladislava V. Posmrtnog), dvije kao mačvanski i tri kao slavonski ban, te jednu kao šomođski župan. U ispravi ostrogonskoga nadbiskupa Dionizija javlja se privatno kao Nikola Iločki. Jedine vladarske isprave Iločkih su onih pet koje je Nikola izdao u svojstvu bosanskoga kralja. Lovro je kao iločki herceg izdao tri isprave, kao mačvanski i beogradski ban po jednu, dvije kao bosanski herceg i dvadeset tri kao sudac, a sudjelovao je i u jednoj ispravi prelata i barona Kraljevstva. Šest svojih isprava je Lovro ovjerio očevim pečatom, kao i onu prelata i barona. Svojim su sadržajem isprave Iločkih razrješnice i priznanice dugova, potvrde o trgovanju, plaćanju, poslovima oko soli, nasljedstva i drugo. Obuhvaćene su i sve vrste odnosa vezanih za zemljišne posjede, darovnica biskupiji Eger i potvrde starih isprava. Što se tiče sudovanja, tu su presude i izvršenja presuda i kazni, a od državnih poslova dodjele službe, protjerivanja, izvršenja imenovanja te dužnosti prema kralju i kraljici.

Nikola je Iločki u svrhu sudovanja koristio dva pečata (u svibnju i lipnju 1444. godine u procesima za šomođsku i virovitičku županiju u Šemudvaru i 1453. godine u procesima pred banskim sudbenim stolom u Osijeku), a Lovro u brojnim procesima između 1518. i 1524. godine sva tri svoja srednja pečata s tekstovima obodnih legendi u kojima se njegova sudačka čast i navodi.

Primjerci novca su tri temeljna tipa s ukupno trinaest inačica iz numizmatičkih zbirki Muzeja Slavonije u Osijeku, Arheološkog muzeja u Zagrebu i Mađarskog narodnog muzeja u Budimpešti, gdje se čuva i jedna unikatna kovanica.¹⁰ Dosadašnja je numizmatička literatura sve primjerke novca pripisivala Nikoli Iločkome. Smatramo da je pripadnost jednoga od njih diskutabilna i da ga je mogao kovati njegov sin Lovro. Nakon malobrojnih djela mađarskih i hrvatskih numizmatičara iz XIX. stoljeća koja opisuju samo nekoliko do tada poznatih primjeraka novca Nikole Iločkog, među kojima se ističe ono Š. Ljubića,¹¹ njegov je novčarski korpus sustavno, u više djela u vremenskome

⁹ Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, 159.

¹⁰ *Magyar Nemzeti Múzeum (MNM)*, inv. br. 6.1884.46. Podatke o ovom primjerku dao mi je dr. Csaba Tóth, na čemu sam mu zahvalan.

¹¹ Šime Ljubić, *Opis jugoslavenskih novaca* (Zagreb: Artističko–tipografski zavod Dragutina Albrechta, 1875), 229–230, br. 1–4.

rasponu od 1929. do 1959. godine, katalogizirao I. Rengjeo.¹² Autori nekoliko kasnijih kataloga prenose Rengjelova rješenja i ne donose ništa novo, osim djelomice A. Hadžimehmedović.¹³ Nikolino novčarstvo s političko-ekonomskog aspekta analizirali su M. Gyöngyössi i A. Sulejmanagić.¹⁴

Kamenoj i keramičkoj plastici pripadaju jedan zaglavni kamen iz gradske vijećnice u Bratislavi, dvije nadgrobne ploče u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku, dva pećnjaka iz Ružice grada i jedan iz palasa Iločkih, te dio friza koji se čuva u Muzeju grada Iloka.¹⁵

Doista je riječ o vrlo bogatome izvornom materijalu, kako, uostalom, dolikuje ugledu i bogatstvu Iločkih. Tekstovi legendi pročitani su sa slika izvornoga materijala, a cjeloviti su u mjeri koju omogućava sačuvanost istoga i jasnoća otiska. Glede triju srodnih pečata Nikole Iločkoga s djelomice čitljivim legendama, kao izvor za sadržaj teksta poslužilo je djelo C. Wagnera.¹⁶ Pečati su označeni velikim slovima prema tradicionalnoj podjeli na vrste (A. – pečat srednje veličine; B. – mali pečat; C. – pečatni prsten i D. – antička gema), te arapskim brojkama prema redosljedu upotrebe kod svakoga nositelja. Grb Grada Iloka iz Iločkoga statuta, a autor mu je svjetski poznati minijaturist Ju-

¹² Ivan Rengjeo, "Novci Nikole Iločkog – Prilog hrvatskoj numizmatici", *Kalendar Napredak za prostu godinu 1930* (1929), 98-111, br. 1-8; Isti, "Novci bosanskih banova i kraljeva", *Glasnik Hrvatskog državnog muzeja u Sarajevu (GZM) LV-1943* (1944), 270-271, 289-291; Isti, *Corpus der mittelalterlichen Münzen von Kroatien, Slavonien, Dalmatien und Bosnien* (Graz: Akademische Druck u. Verlagsanstalt, 1959), 94-95, tabla XVII, kat. br. 1158-1170.

¹³ Amir Hadžimehmedović, *Novac srednjovjekovne Bosne* (Sarajevo: izdanje autora, 2012), 159-163, kat. br. 805-819.

¹⁴ Márton Gyöngyössi, "Die Münzprägung des Nikolaus Újlaky, König von Bosnien", u: Miklós Szabó, Pál Raczky, Gyöngyi Kovács (ur.), "*Quasi liber et pictura*" *Studies in honour of András Kubinyi on his seventieth birthday* (Budapest: Institute of Archaeological Sciences of Eötvös Loránd University, 2004), 195-205; Amer Sulejmanagić, "Novac bosanskih velikaša nakon pada srednjovjekovne bosanske države", *Numizmatičke vijesti* 64 (2011), 67-76.

¹⁵ Kamena i keramička plastika Iločkih analizirana je u: Z—y K—ly, "Az Újlakiak sírkövei Illókon", *Vasárnapi Ujság. évi folyam 6 szám 9* (február 27. 1859), 100; Lajos Thallóczy, "Az Újlakyak síremlékei. (Fénynyomatu képmelléklettel)", *Archaeologiai értesítő. Uj folyam IX kötet* (1889), slika između 2 i 3; Mladen Radić, "Prilozi rasvjetljavanju heraldičke ostavštine iločkih knezova 15. i 16. stoljeća", *Osječki zbornik* 29 (2009), 136, 142, 143, 145, 146 i 153; Juraj Šedivý, "Mittelalterliche Rathäuser im mittleren Donaugebiet. Von Räumen der örtlichen Eliten zu Symbolen der städtischen Massen", u: Roman Czaja, Zdzisław Noga, Ferdinand Opll, Martin Scheutz (ur.), *Political Functions of Urban Spaces and Town Types Through the Ages. Making Use of the Historic Towns Atlases in Europe* (Cracow–Toruń–Vienna: Towarzystwo Naukowe w Toruniu and Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 2019), 193, slika 3d.

¹⁶ *Carolus Wagner, Collectanea Genealogico-Historica Illustrium Hungariae Familiarum, que Jam Interciderunt. Decas I.* (Budae: Typis Regiae Universitatis, MDCCLXXXVIII), tabla I (oznaka *C.W.).

lije Klović, precrtan je s ilustracije udomaćene u literaturi,¹⁷ te označen s IS.1. Novci su označeni velikim slovom N. te arapskim brojkama prema heraldičkom i ikonografskom prikazu koji donose. Oznake NP. se odnose na nadgrobne ploče Nikole i Lovre Iločkoga, a arapske brojke označavaju pojedine grbove na njima prema heraldičkome pravilu prioriteta. Pećnjaci su označeni slovom P i pripadajućim brojem, dio friza slovom F i brojem, a zaglavni kamen oznakom ZK.1.

U navedenome razdoblju u trajanju od 170 godina živjelo je pet generacija velikaške obitelji Iločkih od njezina utemeljenja do gašenja. Njihov reducirani rodoslov prikazan je u prilogu na Slici 1.

I. Od 1357. do 1430. – grbovi Nikole Konta, Ladislava i Stjepana Iločkoga

Grb Nikole Konta je štit vodoravno podijeljen na dva polja: 1. polje i fasce–fess nepoznatih tinktura; 2. nepoznata tinktura.¹⁸ Javlja se kao grb svih kasnijih pripadnika obitelji Iločkih. Krilata okrunjena djevica na kacigi sa stiliziranim plaštom uz štit čini cjelovit grb. Kod Nikole Konta i Stjepana Iločkoga († 1430.) cjeloviti se grb javlja na pečatima tip A.1. Samostalno se štit (bez ukrasa) javlja utrojeno (Nikola Kont pečati B.1 i B.2) i uobičajeno kao jedan (Ladislav Iločki B.1). Ukrašen bez štita, tj. okrunjena krilata djevica, nalazi se na pečatu B.3 Nikole Konta. (V. Sliku 2.)

Pridjevak Iločki (*de Illoch, de Wylak*) slavonska je i ugarska velikaška obitelj dobila prema imenu grada izvedenom iz latiniziranoga, a preko toga kroatiziranoga leksičkog oblika Ilok (*Illoch*), odnosno iz mađarskoga Újlak (*Wylak*).¹⁹ Grad je pripao Nikoli Kontu 1364. godine.²⁰ Prethodni gradski pečat (Slika 3, A.1) nadopunjen je s dva štita novoga vlasnika grada. Otada su štitovi njegovih potomaka sastavni dio gradskoga grba (A.2), pa i onda kada je obitelj već ugašena smrću Lovre Iločkoga (IS.1).

¹⁷ Zbornik radova *Iločki statut 1525. godine i Iločko srednjovjekovlje*, ur. Tomislav Raukar (Zagreb–Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2002), naslovnica.

¹⁸ Pokušajima određivanja tinktura grba Iločkih nećemo se ovdje baviti, nego ćemo samo napomenuti da se grb najčešće prikazuje i opisuje kombinacijom srebrno-crveno koja je izvedena iz crvene djevice sa srebrnim krilima, ili bez njih, s grbova pripadnika rodova Bebek i Forgách i te su tinkture prostom analogijom prenešene prvo na ukras, a potom i na sam štit grba pripadnika obitelji Iločkih.

¹⁹ St[anko] A[ndrić], “Iločki (Újlaki)”, *Hrvatski biografski leksikon* 6 (I – Kal), 37.

²⁰ Stanko Andrić, “Novi prilozi istraživanju Iločkog ‘statuta’ i srednjovjekovnog Iloka”, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 21 (2003), 105.

II. Od 1440./1441. do 1471. – grbovi Nikole Iločkoga do izbora za bosanskoga kralja

Nikola Iločki, sve do izbora za bosanskoga kralja 1471. godine,²¹ heraldički se predstavljao s jednim zaglavnim kamenom (Slika 4, ZK.1) i trinaest pečata; četiri srednja, šest malih i tri pečatna prstena. Cjelovit grb u vidu štita, kacige (s krunom ili bez) s plaštom i okrunjene krilate djevice nalazi se na svim njegovim pečatima srednje veličine (A.1–A.4), kao i na dva pečatna prstena (C.1 i C.3). Grb u vidu samoga štita nalazi se na malim pečatima i pečatnom prstenu (B.1–B.3 i C.2). Glava ili poprsje krilate djevice nad štitom nalazi se na dva mala pečata (B.4 i B.5),²² a udvojeni (ili možda utrojeni) štit je na B.6.

Na stropu prolaza u gradskoj vijećnici u Bratislavi (Preßburg, Požun), na presjecištu lukova nalazi se pet zaglavnih kamena. Uz portrete kraljice Elizabete Luksemburške († 1442.) i mladoga Ladislava V. Posmrtnoga († 1457.), na njima su, bilo portretom, bilo heraldički, prikazani tadašnji pristaše habsburške dinastije. Jedan od tih je bio i Nikola Iločki. Stoga se na tome mjestu nalazi ukras njegova grba u vidu kacige, kratkoga plašta i poprsja okrunjenoga lava (ZK.1).²³ Prema J. Šedivýju, ovaj kamen, kao i ostali, potječe iz perioda od 1440. do 1443. godine. Ali, poznavajući Nikolino političko djelovanje, nastanak bi se trebao smjestiti najkasnije u prvu godinu toga razdoblja, kada Nikola u građanskome ratu prelazi na protivničku stranu, u tabor Vladislava I. Jagelovića († 1444.). Ne zna se kakav je bio taj grb Nikole Iločkoga iz Bratislave jer je samo godinu dana bio u habsburškoj stranci. Svakako se zna da mu ga je dodijelila kraljica Elizabeta kada ga je proglasila vitezom. Ipak, na temelju ukrasa može se pretpostaviti da se na štitu nalazio propeti okrunjeni lav ili samo njegovo poprsje.

Nakon habsburške epizode Nikola se Iločki vratio heraldici svojih pretahodnika, pa njegov ostali heraldički repertoar do izbora za bosanskoga kralja, zastupljen na pečatima, odgovara onomu Nikole Konta te Ladislava († 1423.) i Stjepana Iločkih. Razlike su u stilizacijama, kao i izostavljanju pojedinih elemenata ukrasa štita. Na jednome srednjem pečatu (A.3) cjeloviti se grb razlikuje od ostalih time što među krilima djevice sadrži štit s dvoglavim orlom.

²¹ Ljudevit Thallóczy, *Povijest (banovine, grada i varoši) Jajca 1450.–1527.* (Zagreb: Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljska vlada, 1916), 107-109.

²² Postoji mišljenje (koje je u slučaju Iločkih, s obzirom na njihove ostale grbove, neodrživo) da se nad štitom na pečatima B.4 i B.5 nalazi anđeo: Ádám Novák, “The Seal Usage of Hungarian Aristocrats in the 15th Century”, u: *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában – Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe*, ur. Attila Bárány, István Orosz, Klára Papp, Bálint Vinkler (Debrecen: Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2014), 67-68, 71.

²³ Juraj Šedivý, “Mittelalterliche Rathäuser”, 193, slika 3d.

Dvoglavi orao kod Nikole Iločkoga

Prema C. Wagneru, Nikola Iločki je 1467. godine koristio pečat s legendom: *Nicolaus de Uylak comes perpetuus de Telchak*, na kojem je štit s dvoglavi orlom postavljen u ukrasu cjelovitoga grba između krila okrunjene djevice.²⁴ Isti pečat (A.3) Nikola je koristio još 1465.²⁵ te 1472.,²⁶ ali i njegov sin Lovro 1477. godine.²⁷ Štit s dvoglavi orlom može biti grb cara Fridrika III. († 1493.) ili pak grb velikaške obitelji Széchy, iz koje potječe Nikolina druga žena i Lovrina majka Doroteja.

Grb nekoga velikaša ili grada djelomice se može mijenjati *uvećanjem grba* od strane autoriteta kojemu je podložen. *Uvećanjem (poboljšanjem; fr. Augmentation; en. Augmentation of Honour; njem. Wappenverbesserung)* grba u Svetom Rimskom Carstvu je car počasno dodjeljivao svoj znak (carski ili neki od zemaljskih) velikašu ili gradu. Jedan od postupaka *uvećanja* bio je dodavanje carskoga grba u vidu maloga grba – *Grba milosti (Gnadenwappen)* grbu zaslužne osobe ili grada. *Grb milosti* se dodavao na zaslužnikov grb ili izravno na štit ili kao samostalan u ukras cjelovitoga grba.²⁸ Osim toga, u prilog tezi da se na pečatu A.3 unutar Nikolina grba nalazi mali grb cara Fridrika III. ide i podatak da slične pečate (s istovjetnom legendom) bez štita s dvoglavi orlom Nikola koristi 1453. i 1458. godine (A.2), u vrijeme kada se još nije trebao opredjeljivati za cara Fridrika III., kao i kasnije (A.4 - povelje koje je njegovim pečatom 1477. i 1521. ovjerio sin Lovro) kada je u miru i milosti kralja Matijaša Korvina († 1490.).

Budući da povelja o *uvećanju grba*, koju je obvezatno izdavala carska kancelarija,²⁹ u slučaju Nikole Iločkoga ne postoji ili još nije otkrivena, može se analizirati i mogućnost da je štit s dvoglavi orlom grb velikaške obitelji njegove žene. Vjenčanje Nikole Iločkoga s Dorotejom Széchy, sudeći po datu-

²⁴ Wagner, *Collectanea*, tabla I, slika VII.

²⁵ DL-DF 260091.

²⁶ DL-DF 17316

²⁷ DL-DF 100885.

²⁸ J. A. Rudolphi, *Heraldica Curiosa* (Nürnberg: Johann Leonhard Buggel, 1698), 33, 40–41; Johann Paul Reinhard, *Vollständige Wappen-Kunst* (Nürnberg: Johann Georg Lochner, 1747), 3, 125; Johannes Theodor Jablonski, *Allgemeines Lexikon der Künste und Wissenschaften* (Königsberg, Leipzig: Johann Heinrich Hartung, 1748), 1337; *Universal-Lexikon oder vollständiges encyclopädisches Wörterbuch Achter band* (Altenburg: H. A. Pierer, 1835), 410. Neki od primjera *uvećanja* gradskih grbova su gradovi Friesack u markgrofoviji Brandenburg i Linz. Za grad Linz, koji je od cara Fridrika III. 1451. godine dobio pravo da u svoj grb doda austrijski *Bindenschild*, vidjeti: Michael Göbl, *Wappen-Lexikon der habsburgischen Länder* (Schleibach: Winkler-Hermaden, 2017), 116.

²⁹ O primjeru povelje ove vrste u slučaju grba obitelji od Sinzendorfa (koja se odnosi i na grbove Kurjakovića Krbavskih i Lapčana) vidjeti: Amer Sulejmanagić, “Kurjakovići Krbavski – grb jedne hrvatske velikaške kuće u Europi”, *Hrvatska revija* XIX (2019), br. 1: 27.

mu rođenja njihova sina Lovre, moralo se dogoditi najkasnije 1458. godine i, kako ga je Doroteja nadživjela, štit s dvoglavim orlom (A.3) u Nikolinu grbu mogao bi označavati i tu bračnu vezu jer se ne javlja na ranijemu sličnom tipu pečata (A.2) korištenom 1453. i 1458. godine. Međutim, takvoj tezi se suprotstavlja pečat (A.4) koji Nikola upotrebljava kasnije. Isti pečat na kojem također nema štita s dvoglavim orlom upotrebljava i Lovro 1477. te 1521. godine, kada je Doroteja još bila živa.

III. Od 1472. do 1477. – grbovi i ikonografija Nikole Iločkoga od okrunjenja za bosanskoga kralja

Nikola Iločki je 1471. godine postao kraljem Bosne. Njegov kraljevski naslov donose novci i jedan pečat. Do sada registriranih 18 primjeraka njegova denara ukazuju da je Nikola Iločki u pet godina iskovao dvije vrste s ukupno 12 tipova toga novca, koji slijede uzorke: a) denar kralja Matijaša Korvina kovan između 1468. i 1470. godine prema novčanoj reformi iz 1467. godine,³⁰ te b) soldo patrijarha Ljudevita II. od Tecka kovan između 1412. i 1420. godine.³¹ Za treću vrstu, koja za uzorak ima denar patrijarha Antonia II. Panciere,³² autor ovoga rada dvoji da su ga mogli kovati ili Nikola ili Lovro, a krivotvorina dolazi kao treća mogućnost.

Svoj je prvi kraljevski novac Nikola Iločki kovao na temelju *ius cudendae monetae*, što ga je, kao i naslov i vjerojatno krunu, dobio od kralja Matijaša Korvina. Okrunjenje Nikole Iločkoga vjerojatno se dogodilo tijekom svibnja 1472., kada su se stekli svi uvjeti za početak kovanja novca. Naime, okrunjenje je čin formalne investiture i preuzimanja vladarskih ovlasti, obveza i prava, a kovanje novca je jedno od njih.³³ Prvi novci koje je Nikola kovao morali su metrološki odgovarati seniorovu novcu. Na sebi su morali imati seniorov grb i naslov, te vazalov naslov (Slika 6, novac N.1). Ti novci koji se kuju od 1472. godine na aversu nose složeni grb Matijaša Korvina (1. vodoravne pruge – Ugarska; 2. patrijarhalni križ – Ugarska; 3. tri leopardove glave – Dalmacija; 4. propeti lav – Češka; srce grba – gavran – rod Korvina). Na reversu je Gospa s djetetom Isusom u desnoj i *orbis cruciger* u lijevoj ruci. Radi se o denarima kovanim prema težinskom sustavu koji je ugarski kralj ustanovio

³⁰ Ladislaus Réthy, Günther Probszt, *Corpus Nummorum Hungariae* (Graz: Akademische Druck u. Verlagsanstalt, 1958), 115, br. 235A; Emil Unger, *Magyar Éremhatározó I* (Budapest: Ajtósi Dürer Könyvkiadó, 1997), 179, br. 562.

³¹ *Corpus Nummorum Italicorum*, Volume VI (Roma: Accademia Nazionale dei Lincei, 1922), 38, br. 1-2.

³² *CNI* VI, 36-37, br. 1-7.

³³ Usp. Davor Salihović, "Nonnulla documenta pertinentia ad Nicolaum de Wylak, regem ultimium regni Bosnae", *Scrinia Slavonica* 17 (2017), dokument br. 1, str. 406-408.

novčanom reformom 1467. godine, kao derivatu denara kelnskoga sustava. Na aversu je obodna legenda: + *MATHIE R[egis] VNGARIE M[oneta]*, a na reversu *N[icolaus] R[ex] B[osne] PA[trona] VNGAR[ie]* ili *N[icolaus] R[ex] BOS[ne] VNGAR[i]E*.

Reversni prikaz s novaca koje Nikola Iločki kuje od 1472., a Matijaš Korvin od 1468. godine, postao je prikaz na jedinome Nikolinu pečatu s legendom u kojoj je navedena kraljevska čast. Taj pečat (A.5), čija je upotreba zabilježena 1473. i 1474. godine, nosi figuru Gospe s Isusom djetetom u krilu, a ne grb Bosne, Nikole ili bilo koji drugi. Prema porukama koje daju sadržaj obodne legende i ikonografski prikaz (Nikola po *Božjoj milosti* vlada Bosnom, a Gospa je zaštitnica toga njegova kraljevstva) pečat A.5 nagovještaj je (zajedno s poveljama koje je izdavao od kolovoza do listopada 1472.³⁴) promjena koje će donijeti 1475. godina.

Nakon novca sa seniorovim grbom, Nikola Iločki kuje novac s heraldičkim i ikonografskim prikazom posljednjega akvilejskoga patrijarha Ljudevita II. od Tecka († 1439; patrijarh od 1412. do 1423.). Na aversu je rombirašiti, ³⁵ a na reversu je Gospa koja sjedi i drži dijete Isusa u desnoj ili u lijevoj ruci (novac N.2). Oba su prikaza ispravna i javljaju se u zapadnoj kršćanskoj ikonografiji, a sudeći prema Nikolinim novcima, ne bi se moglo reći da je obrnuti prikaz nastao pukim zrcaljenjem izvornoga kalupa. Pritom Nikola zadržava raniju, Matijaševu, novčanu stopu. Promjena predložka donijela je i znakovitu promjenu u obodnim legendama; Matijaš Korvin se više ne spominje, a Nikola Iločki (prema aversnim obodnim legendama) vlada po *Božjoj milosti*: + *M[oneta] NICOLAI D[ei] G[ratia] R[egis] BOSNE* ili *D[ei] G[ratia] R[ex] BOSNE [Nicolav]S* (samo jednom legenda glasi: + *NICOLAVS RE[x] + BOSNE*). Na reversu su prvo inačice natpisa o Gospi kao zaštitnici i majci njegova Bosanskoga Kraljevstva: *PAT[ro]NA REGNI*, *PATR[on]A REGNI*, *MATER REGNI*, *MATRI REGNI* (kao inačica) i *VIRGO MATE[r] DE[i]*, a poslije pak ni to, nego: *NICOLAVS R[ex] B[osne]*.

Vjerojatno je odmah nakon Nikoline smrti 1477. godine izrađena njegova nadgrobna ploča u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku. Iako na ploči nema nikakva natpisa, na temelju grbova koji se nalaze na njoj bez dvojbe se zaključuje da pripada Nikoli Iločkomu.³⁶ Drži se da je Nikolin lik bio nepoznat autoru ploče ili je rađen prema posmrtnoj maski, te da ju je dao izraditi sin Lovro.³⁷ Na ploči su dva izvorna grba. U literaturi se spominju još dva, koja su bez dvojbe samo zamišljena kako bi pri rekonstrukciji trebale

³⁴ DL–DF 81741, 100822, 102593, 231650.

³⁵ Losangé (fr.) – Lozengy (eng.) – Gerautet (njem.).

³⁶ Z—y K—ly, “Az Újlakiak”, 99.

³⁷ Thallóczy, “Az Újlakyak”, 5.

izgledati ispune nedostajućih dijelova ploče. Stoga se ta dva neće obraditi u ovome radu. Izvorni pak grbovi na Nikolinoj nadgrobnoj ploči su grb koji se pripisuje Bosni (NP.1) i grb Iločkih kao osobni Nikolin grb (NP.2).

Novci Nikole Iločkoga pokazuju da je u jednom času njegova kraljevanja nastala značajna promjena. Naime, nestali su naslov i grb njegova seniora Matijaša Korvina, a Gospa koja se pojavljuje nije više zaštitnica Ugarske. Nikola se od Matijaševog *izabranog* kralja prometnuo u kralja koji vlada po *Božjoj milosti*: njegov naslov je jedini koji se otada javlja, a Gospa je zaštitnica i majka njegova Bosanskoga Kraljevstva. Dakle, javljaju se novi grbovi, koji govore o promjeni odnosa. S druge strane, nadgrobna ploča osim dotada ustaljenoga i često upotrebljavanoga grba Iločkih donosi na mjestu prioriteta (desno od upokojenoga nositelja) potpuno novi, u dotadašnjoj heraldici Iločkih i samoga Nikole neupotrebljavani grb s tri krune. Ove promjene dogodile su se tijekom Nikolina kraljevanja Bosnom i moraju se povezati s važnim i prijelomnim događajem u njegovu životu, a to je hodočašće u Rim i susret s papom.

Hodočašće u Rim i heraldički dokazi o značajnim promjenama

Promjena u kojoj se zrcale dinastički odnosi, patronatsko pravo i vrhovništvo rimskoga pontifeksa nad bosanskom krunom nastupila je s Nikolininim hodočašćem u Rim u prvoj polovici 1475. godine i događajima tijekom njega. Izgleda da je u Nikolinoj pratnji bio i petnaestogodišnji sin Lovro.³⁸ Počasti koje je doživio sa svojom brojnom pratnjom na putu kroz Italiju, a posebice blagoslov pape Siksta IV. kao najvećega autoriteta tadašnjega Zapada učinile su Nikolu Iločkoga pravim kraljem ne samo Bosne, nego i Vlaške. Stoga je potvrda njegove časti od bilo koga drugoga postala bespotrebna. Svjedok je tome freska u dvorani Lancisi u Ospedale di Santo Spirito in Sassia u Rimu.³⁹ Nikola na fresci nosi kraljevsku krunu i nimalo se ne razlikuje od drugih podjednako od pape blagoslovljenih kraljevskih veličanstava, prikazanih na

³⁸ O Nikolinu hodočašću vidjeti: Stanko Andrić, "Od Iloka do Rima: talijansko putovanje Nikole Iločkoga", *Hrvatska revija* XV (2015), br. 1: 54-61.

³⁹ "L'affresco, che si è voluto attribuire a un artista umbro seguace di Benedetto Bonfigli, ricorda Niccolò Uilaki re di Bosnia e di Valachia che, vecchio venerando venuto a Roma in occasione del Giubileo del 1475, si reca a venerare il Papa Sisto IV col suo seguito. Una cronaca del tempo (Caleffini, "Cronica Ferrariae") ci mostra il re di "Bossina" a Ferrara con cento dieci cavalieri di passaggio, per recarsi a Roma in occasione del Giubileo, il 25 febbraio 1475. Al 5 aprile dello stesso anno era di ritorno nuovamente a Ferrara. Perciò la permanenza del Sovrano in Roma avrebbe durato per tutto il mese di marzo. Il Pontefice, in trono, vestito pontificalmente, **con tiara in testa**, benedicente, assistito da due Cardinali, e dalla Corte, accoglie il re di Bosnia, che con le insegne regali, è genuflesso al primo gradino del treno. Dietro al Sovrano è tutta la folla del suo Seguito, in piedi. Uomini quasi tutti dai visi espressivi, dalle barbe fluenti, indossanti vesti caratteristiche dal loro paese." – Pietro de Angelis, *L'Ospedale di Santo Spirito in Saxia* Vol. II, Dal 1301 al 1500, (*Collana di Studi Storici sull'Ospedale di Santo Spirito in Saxia e sugli ospedali romani*, Vol. 23), (Roma:

ostalim freskama. Počast mu odaju i podčinjenost papi naglašavaju i sve tri inačice teksta ispod freske; prva je stajala do kraja 16. stoljeća, druga od tada, a treća varijanta je iz 1650. godine. (V. Sliku 7.)

Za Nikolu je papin blagoslov bio oslobađanje od seniorskoga podložništva Matijašu Korvinu. Otada je sam postao izvorom svojih kraljevskih prava. Prvotno *ius cudendae monetae*, dobiveno od Matijaša Korvina, više nije vrijedilo. Nikola otada može kovati novac sam po sebi te si pribaviti grb po želji, kako i priliči pravomu kralju. Preuzima slobodne/napuštene grbove iščezlih patrijarha iščezloga Akvilejskoga patrijarhata kao svoje, postupajući isto kao knezovi Krčki s grbom rimskih Frangepana i Babonići Blagajski s grbom rimskih Orsinija.⁴⁰ Budući da je u preuzimanju grba rimskoga roda od strane Krčkih posredovao sam papa,⁴¹ treba i u Nikolinu slučaju držati ozbiljnom mogućnost da je u papinskoj kancelariji isposlovana dodjela grbova dvaju patrijarha, pri čemu bi grb Ljudevita II. od Tecka trebao pripasti Nikoli, a grb Antonia II. Panciere sinu Lovri.

Legitimiranje: Kotromanići – Helfenstein – de Teck

Veza akvilejskoga patrijarha Ljudevita IV. od Tecka s Bosnom postoji preko obitelji od Helfensteina. Njegova je majka bila Ana od Helfensteina, kći Ulrika VI. (Mladega), grofa od Helfensteina, koji je grofovstvo i posjed dijelio s Ulrikom V. od Helfensteina (Starijim), mužem bosanske vojvotkinje Marije Kotromanić. (Slika 8.)

Djeca Marije Kotromanić i Ulrika V. od Helfensteina nisu, kao ni kasniji nasljednici, tražili bosansku krunu, kako je to pokušao Fridrik II. Celjski (unuk Hermana I. i Katarine Kotromanić),⁴² pa se, nasuprot Katarini Kosači, zgodnim baštinikom prava izumrle dinastije mogao učiniti patrijarh Ljudevit IV., čijom se smrću 1439. u Baselu ugasila kuća od Tecka.⁴³ Nikola je od

Academia Lancisiana, 1962), 473 i 474, slika 108.. Za podatke iz de Angelisove knjige zahvaljujem svojoj kćeri Esmi Cerkovnik, muzikologinji sa Sveučilišta u Zürichu.

⁴⁰ Hrvoje Kekez, *Plemički rod Babonića do kraja 14. stoljeća*, doktorski rad (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji, 2011), 202; Hrvoje Kekez, “Kose grede, propeti lav i crvena ruža: heraldička obilježja i povijesne mijene grba knezova Babonića i njihovih potomaka knezova Blagajskih”, *Hrvatska revija XIX* (2019), br. 1: 29-30.

⁴¹ Luka Špoljarić, “Hrvatski renesansni velikaši i mitovi o rimskom porijeklu”, *Modruški zbornik IX-X/2015-2016* (2017), 8. Iako vjerojatno imaju drukčije porijeklo, znakovita je sličnost figura u drugom i trećem polju složenoga grba uz pokojnikovu glavu na lijevoj heraldičkoj strani Lovrine nadgrobne ploče s grbom Frankapana. Kod Lovre dva sučelice propeta lava drže krunu, a frankapanski lavovi drže (lome) kruh.

⁴² Nedim Rabić, “Maria ... von Bosnien: bosanska vojvotkinja – njemačka grofica”, u: *Žene u srednjovjekovnoj Bosni – zbornik radova*, ur. Emir O. Filipović (Sarajevo: Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije – Stanak, 2015), 103.

⁴³ Michael Göbl, *Wappen–Lexikon der habsburgischen Länder*, 169.

1471./1472. nosio bosansku krunu po dobroj volji Matijaša Korvina. Istu krunu od 1475. nosi papinom voljom kao nasljednik patrijarha i kuće od Tecka, čiji je napušteni grb dobio.

Bosna Nikole Iločkoga kao papinsko leno – grb na Nikolinoj nadgrobnoj ploči

Promjene na novcu samo su naznaka onoga o čemu svjedoči nadgrobna ploča. Na njoj se nalazi grb s tri krune (NP.1) za koji se pretpostavlja da je grb Nikole kao kralja Bosne. Krune se tumače kao ljiljanove i prema tome pripisuje im se bosanska provenijencija.⁴⁴ L. Thallóczy neutemeljeno misli da je takav grb Nikola koristio i na pečatu. On na temelju dijela teksta isprave iz svibnja 1472. godine *sigillum, quo ut Rex Bozne utimur* pretpostavlja da je ista bila ovjerena danas djelomice sačuvanim Nikolinim kraljevskim pečatom na kojem je bio grb s trostrukom krunom.⁴⁵ Thallóczyjeva pretpostavka je neutemeljena jer izraz *sigillum, quo ut Rex Bozne utimur* ne implicira da se radi o pečatu izrađenom za Nikolu kao kralja, nego o pečatu kojim se služi kao kralj Bosne. Sam pečat na ispravi o kojoj Thallóczy govori je većim dijelom uništen,⁴⁶ ali se iz sačuvanih dijelova vidi da se radi o istome pečatu kojim su ovjerene druge isprave i on ne sadrži ljiljanove krune i u pečatnoj se legendi ne spominje naslov *kralj Bosne*.⁴⁷

Na temelju grba s jednom ljiljanovom krunom koji je 1409. uveo kralj Stjepan Ostoja drži se da grb desno i dolje od figure pokojnika na Nikolinoj nadgrobnoj ploči (NP.1) predstavlja grb Nikole kao kralja Bosne. Kruna Ostojine grbovne reforme predstavlja bosansku krunu nakon njegovog podložništva Sigismundu Luksemburškomu. Grb Bosne među zemljama ugarske krune, grb s jednom ljiljanovom krunom, javlja se na pečatima Matijaša Korvina 1464. godine, odmah po osmanskome zauzeću Bosanskoga Kraljevstva i pogubljenju zadnjega nositelja te krune.⁴⁸

Zašto Bosna Nikole Iločkoga, Bosna Matijaša Korvina i Bosna kraljeva iz same Bosne (od 1464. pa nadalje, ali i od 1409. godine) nemaju isti grb?

⁴⁴ Thallóczy, "Az Újlakyak", 4; Géza Csergheő, "Czímerek az Ujlakyak illoki síremlékein", *Archaeologiai értesítő*. Uj folyam. IX. kötet (1889), 141; Radić, "Prilozi", 143.

⁴⁵ Thallóczy, "Az Újlakyak", 4.

⁴⁶ DL-DF 17316 od 7. svibnja 1472. godine.

⁴⁷ DL-DF 260091 iz 1465. i DL-DF 100885 iz 1477. Godine 1477. pečat je koristio Lovro Iločki.

⁴⁸ Nakon smrti Stjepana Tomaševića sredinom 1463. godine njegov grb s ljiljanovom krunom preuzima Matijaš Korvin da ga predstavlja kao kralja Bosne, postajući tako zemaljskim grbom. Najranije upotrebe najmanje dvaju Matijaševih pečata s ovakvim bosanskim grbom (pečati istoga tipa sa sitnim stilskim razlikama u obliku štitova) na izvornicima kraljevih povelja dogodile su se 1., 2., 6., 7. i 12. travnja 1464. godine (DL-DF 75901, 200488, 200490, 45086, 15945 i 15222).

Unutrašnja sadržina grba s tri krune nije ista kao kod grba s jednom krunom. Trokrunu tijaru, kao na fresci u dvorani Lancisi, nosi papa; kralj pak nosi samo jednu.⁴⁹ Jedan od grbova s papinskom tijarom je grb papinskoga lena Irskoga gospodstva:⁵⁰ plavo, tri krune (*pal – in pale*) zlato, bordura srebrom.⁵¹ Tri irske zlatne krune bile su oblikom ljiljanove krune i povećavale su se od vrha prema dnu štita.⁵² Tri krune u papinskoj tijari mogu biti istoga ili različitoga oblika i naturalistički su prikazane na grbu na nadgrobnoj ploči Nikole Iločkoga. Kako se iz irskoga primjera vidi, njihova heraldička prezentacija može biti s istim krunama, i to ljiljanovim, kao što je slučaj s grbom na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkoga.

Prema heraldici ovih nadgrobnih ploča, Bosna kralja Nikole Iločkoga u posjedu je i pod zaštitom rimskoga biskupa. To je mogla postati jedino 1475. godine prilikom Nikolina i Lovrina hodočašća u Rim te njihova poklonstva pred papom, kada, našavši si boljega seniora, Nikola daje do znanja da se oslobođa podložništva kralju Matijašu Korvinu, a sudeći prema natpisu u dvorani Lancisi, to je isto postala i Vlaška, kojoj je Nikola papinom odlukom otada bio kralj. Tako je i oporuka Katarine Kosače iz 1478. godine morala slijediti put koji je utro Nikola Iločki: Bosnu, kada je ostala bez kralja, treba ostaviti Rimskoj Crkvi.⁵³

⁴⁹ Krajnje nategnuto tumačenje, kojim bi se uskladile kruna kao jedna od regalija, te časti i službe Nikole Iločkoga, da bi štiti s tri krune mogao simbolizirati tri kraljevstva (Hrvatsku, Slavoniju i Bosnu) potpuno je neodrživo jer se nikako ne može primijeniti na isti grb na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkoga.

⁵⁰ *Dominium Hiberniae* osnovano je, nakon normanske invazije u 12. st., kao papinsko leno kojim je preko lojalnih podložnika vladao engleski kralj kao papin vazal.

⁵¹ Tri zlatne krune jedna ispod druge na plavom štitu sa srebrnom bordurom.

⁵² Tako su simbolizirale papinsku trokrunu tijaru (u upotrebi od početka 14. st.), odnosno Irsku kao papinsko leno pod upravom engleskoga kralja, koji je Irskom vladao kao papin vazal. – *Chambers's Encyclopædia – A Dictionary of Universal Knowledge for the People, Vol. V (Philadelphia–Edinburgh: J. B. Lippincott & Co.–W. & R. Chambers, 1870), 628; W. G. Perrin, Herbert S. Vaughan (ill.), British Flags – Their Early History, and their Development at Sea; with an Account of the Origin of the Flag as a National Device (Cambridge: Cambridge University Press, 1922), 52.*

⁵³ Odnos pojmova i osoba: hodočašće 1475. godine – papa – Nikola Iločki – Katarina Kosača starija je literatura postavljala drugačije. Nikola Iločki je 1478., dakle godinu nakon svoje smrti, boravio u Rimu, moleći Katarinu da mu prepusti Bosansko Kraljevstvo, pa se odbijen, ožalošćen i posramljen vratio kući. O tome: Đuro Tošić, "Bosanska kraljica Katarina (1425 – 1478)", u: *Zbornik za istoriju Bosne i Hercegovine 2* (Beograd: SANU, 1997), 100–101. Pritom se niti ne pomišlja na patronatsko pravo Matijaša Korvina prema bosanskoj kruni i imenovanju kralja te eventualnome poništenju toga prava od višega autoriteta. O tome: Sulejmanagić, "Novac", 66, nap. 24. O Katarini Kosači: *Povijesno-teološki simpozij u povodu 500. obljetnice smrti bosanske kraljice Katarine (održan 24. i 25. listopada 1978. u Sarajevu)*, ur. Josip Turčinović i Andrija Zirdum (Zagreb – Sarajevo: Kršćanska sadašnjost (Analecta Croatica Christiana, sv. XI) – Franjevačka teologija u Sarajevu, 1979); Krešimir

Srednjovjekovna je Bosna, kao zasebni politički organizam, kroz sve etape svoga razvoja bila dijelom velikoga političkog sustava *Archiregnum Hungaricum*, u kojemu se njezin razvoj prilično razlikovao od onoga u najbližem susjedstvu.⁵⁴ Stanovitu autonomiju unutar ugarskoga nadkraljevstva bosanski su kraljevi držali mogućnošću da samostalno nastupaju prema Rimu. Stjepan Tomašević je zatražio i dobio krunu od pape, čemu se pravo Matijaša Korvina na bosansko kraljevstvo protivilo.⁵⁵ Nikola je Iločki svoje mjesto također tražio između dvaju srednjovjekovnih hijerarha. Svoje kraljevanje započinje, uz suglasnost prelata i barona, po Matijaševoj volji i milosti (*Rex Bozne electus / electus Rex Bozne*), a nakon okrunjenja po uobičajeno ceremonijalnoj Božjoj milosti (*dei gracia Rex Bozne / dei gracia Bosne Rex*),⁵⁶ koja potpuno značenje zadobiva s papinskim blagoslovom. Nasuprot vrhovništvu Matijaša Korvina, svoje je kraljevstvo Nikola podložio papinskome autoritetu i uzdigao na višu razinu. Kod pape je legitimirao svoj kraljevski položaj uspostavljanjem veze s kućom od Tecka i preko Helfensteina s Kotromanićima.

IV. Treći tip novca – Nikola ili Lovro Iločki

Posljednji u nizu numizmatičkoga materijala je novac s ikonografijom akvilejskoga patrijarha Antonia II. Panciere od Portogruaria⁵⁷ († 1431; patrijarh od 1402. do 1408. i od 1411. do 1412.) s grbom: 1. šahirana kosa greda; 2. sedmerokraka zvijezda na aversu i akvilejskim orlom na reversu (Slika 9, N.3). I ovaj je novac kovan prema novčanoj stopi kralja Matijaša Korvina. Obodna legenda na aversu glasi: + *M[oneta] [N]ICOLA[i] D[ei] G[ratia] R[egis] BOSNE*, a na reversu *NICOLAVS R[ex] B[osne] ICOLA*.

Regan, *Bosanska kraljica Katarina. Pola stoljeća Bosne (1425. – 1478.)* (Zagreb: Naklada Breza, 2010).

⁵⁴ Mladen Ančić, “Od zemlje do kraljevstva. Mjesto Bosne u strukturi *Archiregnuma*”, *Hercegovina – Časopis za kulturno i povijesno naslijeđe* 26/1 (2015), 79.

⁵⁵ Zdenka Janeković Römer, “Kraj srednjovjekovnog Bosanskog Kraljevstva u dubrovačkim izvorima”, u: *Stjepan Tomašević (1461.–1463.) – slom srednjovjekovnoga Bosanskog Kraljevstva. Zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 11. i 12. studenoga 2011. godine u Jajcu*, ur. Ante Birin (Zagreb, Sarajevo: Hrvatski institut za povijest, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, 2013), 61; Borislav Grgin, “Južne granice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva u vrijeme Stjepana Tomaševića”, u: *Stjepan Tomašević (1461.–1463.)*, 73; Tamás Pálósfalvy, “The Political Background in Hungary of the Campaign of Jajce in 1463”, u: *Stjepan Tomašević (1461.–1463.)*, 85.

⁵⁶ Davor Salihović, *An Interesting Episode: Nicholas of Ilok's Kingship in Bosnia 1471–1477*, magistarski rad srednjovjekovnih studija (Budapest: Central European University, 2016), 50, 55, 57, 59, 60. D. Salihović se poziva na isprave DL-DF 100821, 103733, 103834, 100822, 231650, 102593 i 81741.

⁵⁷ Antonio iz Portogruaria, podrijetlom iz neugledne obitelji, dobio je grb od pape Bonifacija IX. 1392. kada je postao biskupom mjesta Portus Naonis–Pordenone. Radi se o grbu obitelji Tomacelli, obitelji pape Bonifacija IX., kojemu je dodana donja sedmerokraka zvijezda.

Posrijedi je jedini poznati primjerak novca tipa N.3, koji sadržajem obodnih legendi donekle, a ikonografijom u potpunosti odstupa od slike koju tvore dva prethodna tipa. Ranija numizmatička literatura je o Nikoli Iločkome stvorila predodžbu kao o nevažnom i samo titularnom kralju spremnom da neodgovorno prisvaja i kopira tuđe grbove i novac. Ta slika, naravno, ne odgovara onoj koju o ovome ambicioznome i sposobnome renesansnom vladaru, pravome predstavniku svoga vremena, pružaju diplomatički, heraldički i drugi izvori. Numizmatika glavni razlog svomu podcjenjivačkom odnosu nalazi upravo u tom tipu novca. Stoga ga je potrebno barem pokušati smjestiti u cjelokupan mozaik u kojemu su prethodna dva našla svoje mjesto.

Na Nikolinu se novcu s prisvojenim grbom patrijarha Ljudevita II. od Tecka (N.2) ime uvijek javlja potpuno ispisano, a samo jednom, u slučaju imena u genitivu, dolazi s ispuštenim prvim slovom: + *M . ICOLAI* ... (novac Nikole ...). Nije sporno da se aversna obodna legenda: + *M[oneta] [N] ICOLA[i] D[ei] G[ratia] R[egis] BOSNE* na novcu tip N.3 odnosi na Nikolu, kao i prvi dio reversne, koja u potpunosti glasi *NICOLAVS R[ex] B[osne] ICOLA*.

Postavlja se pitanje: što znači završni izraz *ICOLA* u reversnoj legendi? Radi li se samo o popunjavanju viška prostora koji se ukazao na mjestu koje je predviđeno za legendu? Nije li se taj prostor koji zaprema pet slova mogao, kako inače spada, ispuniti ravnomjernim i pravilnim rasporedom slova ili stavljanjem punoga naslova *NICOLAVS REX BOSNE* (kao na aversu tipa N.2) umjesto *NICOLAVS R B*?

Ukoliko izraz *ICOLA* zaista predstavlja Nikolino ime s ispuštenim prvim i zadnja dva slova i ako se tu nalazi da bi se ponavljanjem dijelova prethodnih i nepotrebnih riječi ispunio višak prostora, tada se radi o „šlamperaju“ koji unatoč svemu nije svojstven novcu ovoga kralja. Također, tada taj novac pripada Nikoli i treba ga datirati zajedno s novcem tipa N.2 između 1475. i 1477. godine.

Ako se, međutim, traži suvislost izraza *ICOLA* tada je to *I[udex] CO[mes] LA[ventivus]*, što bi značilo da je ovaj novac kovao sin Lovro, pozivajući se na kraljevsko pravo pokojnoga oca, i to iza 1517. godine, kada je dobio suđačko zvanje i čast. Tada bi i različiti grbovi na novcima N.2 i N.3 dobili puni smisao, iako ni suprotno tumačenje ne implicira da Nikola sebi nije kod pape priskrbio grb patrijarha Ljudevita II. od Tecka, a svomu sinu onaj patrijarha Antonia II. Panciere. U vrijeme kada Nikola i Lovro koriste napuštene grbove umrlih patrijarha (grbove bez izvornih nositelja) slobodan za heraldičku upotrebu je i orao Akvileje, i to nakon što je 1423. godine Patrijarhat zauzela Venecija i još 1445. odredila da naslov sada samo titularnoga patrijarha smiju nositi jedino Mlečani. Taj orao na reversu, iako jednoglav, mogao je Lovri predstavljati grb roda majke, a Nikoli žene.

Na kraju ne treba isključiti ni mogućnost da je novac N.3 krivotvorina, što ne bi bio prvi slučaj s unikatnim primjercima općenito; s novcima patrijarha Antonia II. Panciere i Ljudevita II. od Tecka;⁵⁸ kao ni s novcem pripisanim Nikoli Iločkome.⁵⁹

V. Od 1477. do 1524. – grbovi i ikonografija Lovre Iločkoga

Lovro Iločki je često koristio pečate svoga oca iz doba prije negoli je otac postao bosanskim kraljem. Upotreba tih pečata seže do 1511., pa i 1521. godine, a osim očevih pečata, kao svoje koristi i dvije antičke geme – s figurom žene (Slika 10, D.1) i lava u prolazu (D.2). Takvo stanje traje do 1518./1519., kada počinje koristiti raskošne srednje pečate (A.1–A.3) s cjelovitim grbom u vidu raščetvorenoga štita s kacigom, krunom i okrunjenom krilatom djevičicom u ukrasu, a kao pridržatelji grba na jednome se od tih pečata nalaze i dva propeta lava (A.3). Iza 1500. nastala je Lovrina nadgrobna ploča (u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku) s četiri grba uz figuru pokojnika (NP.1–NP.4). Grbovi na srednjim pečatima i nadgrobnoj ploči predstavljaju vrhunac razvoja heraldike obitelji, njezino obogaćenje simbolima i upotpunjenje značenja.

Lovrina je nadgrobna ploča napravljena za njegova života i smatra se da je pozirao pred autorom. Urezanu godinu *M.CCCCC.* u obodnom je tekstu nadgrobne ploče trebalo dopuniti ostalim rimskim brojevima nakon Lovrine smrti. Neki ostavljaju mogućnost da je ploča izrađena upravo te godine.⁶⁰ Sudeći prema heraldičkim elementima koji se na ploči tek pojedinačno razrađuju, izrađena je prije triju srednjih pečata (A.1–A.3) na kojima su ti elementi već ujedinjeni, tj. prije 1518/1519. godine. L. Thallóczy također je uzimao

⁵⁸ U domaćoj literaturi tri posrebrene bakrene suvremene krivotvorine, od kojih dvije s degeneriranim i nesuvislim natpisima u legendama na obje strane, navodi I. Mirnik (Ivan Mirnik, "Skupni nalazi novca iz Hrvatske X. Skupni nalaz akvilejskih denara 15. st. iz Vukovara", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 26-27 (1994), 87, 109, br. 586-588), a još četiri M. Ilkić, M. Vukušić i J. Belošević (Mato Ilkić, Mirko Vukušić, "Prilog poznavanju optjecaja novca u srednjem i ranom novom vijeku na području sjeverne Dalmacije", u: *Dani Stjepana Gunjače 2*, ur. T. Šeparović (Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2012), 201 (nap. 39), 206, br. 27–29; Mato Ilkić, "Numizmatički nalazi s područja Ljupča", u: *Ljubač – zrcalo povijesnih i geografskih mijena u sjeverozapadnom dijelu Ravnih kotara*, ur. J. Faričić, J. Lenkić (Zadar: Sveučilište u Zadru i Župa sv. Martina u Ljupču, 2017), 156-157, 177, br. 133-134; Mato Ilkić, Janko Belošević, *Ostava kasnosrednjovjekovnoga novca i nakita iz Pridrage* (Zadar: Arheološki muzej Zadar i Sveučilište u Zadru, 2019), 25, 26, 171, br. 633).

⁵⁹ Očitu krivotvorinu s nesuvislim natpisima u legendama (kovanu po uzoru na denare Ljudevita II. od Tecka) iz nalaza u Bamberškom Gradu kod Beljaka (Villach) J. Hartner je pripisao Nikoli Iločkome. Johannes Hartner, "Denare aus Aquileia in Münzfunden des Mittelalters und der Neuzeit", *Numismatický sborník* 31/1 (2017), 78, 79, br. 11.

⁶⁰ Z—y K—ly, "Az Újlakiak", 101; Thallóczy, "Az Újlakyak", 5.

1518. kao godinu prije koje je ploča izrađena, misleći da je tek tada postao *dux Bosne*, a da ga isprave prije te godine poznaju samo kao *dux de Wylak*.⁶¹ Ovu pretpostavku pobija npr. isprava izdana 18. kolovoza 1477., kada je naslovljen kao *Nos Laurentius dux Bosne*.⁶²

Na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkoga nalaze se četiri grba. Desno od pokojnikove glave je grb s tri ljiljanove krune i također ljiljanovom krunom iznad štita (NP.1). Taj je grb prenesen s ploče njegova oca i ima isto značenje: Bosna kao papinsko leno. Lijevo od glave je složeni raščetvoreni grb: 1. i 4. – grb pripadnika obitelji Iločkih; 2. i 3. – dva sučeljena propeta lava drže krunu; u ukrasu okrunjena krilata djeвица izrasta iz krune na zatvorenoj kacigi (NP.2). Značenje sučeljenih lavova s krunom ostaje otvoreno. Možemo pretpostaviti da ih je Lovro (kao i na kasnijim pečatima) preuzeo iz grba Grada Iloka i da se kruna odnosi na Bosnu. Desno od nogu je štit s kotačem iznad položenog polumjeseca i zvijezde (NP.3); tj. grb roda prve Lovrine žene Katarine Pongrácz od Dengelega.⁶³ Lijevo od nogu je složeni grb uspravno podijeljen na dvoje: 1. vodoravna traka – pojas iznad sjenice; 2. vodoravna traka – pojas iznad sjekire (NP.4). Radi se o nepoznatom grbu s kojega je protumačen jedino motiv sjenice.⁶⁴

Lovrin se cjeloviti grb javlja na srednjim pečatima koje koristi između 1518. i 1524. godine (A.1–A.3). Štit je raščetvoreni: 1. dva sučeljena propeta lava drže krunu; 2. i 3. grb pripadnika obitelji Iločkih; 4. sjenica.⁶⁵ Ukras štita je kaciga s krunom iz koje izrasta okrunjena krilata djeвица. Pridržatelji grba na pečatu A.3 su dva propeta lava.

VI. Ostali heraldički izvori iz doba Lovre Iločkoga

Iz Ružice, jednoga od najvećih gradova u srednjovjekovnoj Slavoniji, potječe pećnjak s okrunjenim dvoglavim orlom (Slika 11, P.1).⁶⁶ Za ovakav prizor u heraldici obitelji znamo još od Nikole Iločkoga i pečata A.3 koji je koristio 1465. i 1472., a njegov sin Lovro još i 1477. godine. Pokazali smo da se kod Nikole dvoglavim okrunjenim orao odnosi na cara Fridrika III. U imaginariju Lovre Iločkoga, kada 1477. godine koristi ovaj očeви pečat (štit s dvoglavim orlom), može, naravno, poprimiti drukčije značenje i da od grba cara Fridrika III. (za vrijeme njegova oca) postane grb roda njegove majke. Dodatno bi teza

⁶¹ Thallóczy, “Az Újlakyak”, 5-6.

⁶² DL-DF 100885.

⁶³ Radić, “Prilozi”, 145.

⁶⁴ Isto, 145.

⁶⁵ Isto, 147.

⁶⁶ Isto, 145, slika 44.

bila osnažena kada bi se potvrdilo kako je Lovro koristio ovaj pečat ne samo 1477. godine, nego i kasnije.

Istoga je podrijetla i pećnjak sa sjenicom (P.2).⁶⁷ U palasu u Iloku pronađen je pećnjak s raščetvorenim grbom: 1. križ; 2. grb pripadnika obitelji Iločkih; 3. dva okresana stabla s okruglim krošnjama; 4. uništeno (P.3).⁶⁸ U Muzeju grada Iloka čuva se dio friza s raščetvorenim grbom: 1. ugarski križ; 2. grb pripadnika obitelji Iločkih; 3. sjenica; 4. sjekira (F.1).⁶⁹ Za grbove P.2, F.1 i P.3 u potpunosti prihvaćam mišljenja i rješenja M. Radića i nemam im što dodati.

VII. Grb Iločkih nakon Iločkih

Godine 1555. u Augsburgu je u krugu oko J. Fuggera završeno djelo *Ehrenspegel des Hauses Österreich*.⁷⁰ U njemu se na fol. 231r, 283r i 307v nalazi štit: plavo, jelen (naravna boja) s ogrlicom (zlatno) sjedi na travi ispod drveta (naravne boje). Pripadnost grba je opisana: *Herz(og) Nicolaus von Villack; (von) Vilack i Her(zog) von Vilack*. Isti grb čiji je nositelj *Nicolaus von Villack*, s jedinom razlikom u vrsti drveta (čempres), donosi tiskano izdanje iz 1668. godine.⁷¹

Kasnije je P. Ritter Vitezović ovaj grb (poznavajući njegovu pripadnost posljednjim Iločkima: *ultimorum Ducum Vilakianorum stemma*) modificirao oznakom za tri rijeke (Dunav, Sava i Bosut) i pripisao Srijemu (*Sirmium*),⁷² a Marija Terezija ga je 1747/1748. godine dodijelila Srijemskoj županiji.

Ova grbovna kreacija, djelo kruga oko J. Fuggera ili preuzeto iz nekoga ranijeg izvora, nema veze s heraldičkom tradicijom Iločkih, ali zaslužuje biti navedenom zbog jasno pripisane pripadnosti Nikoli Iločkome, spomenutom u kontekstu odnosa s kraljem Matijašem Korvinom i carem Fridrikom III. i u tekstu rukopisa (fol. 231r, 282v i 307r) i u tiskanom izdanju, kao i zbog kasnije upotrebe. (Slika 12.)

⁶⁷ Isto, 142, 145, slike 25, 33.

⁶⁸ Isto, 145, 146, slika 34.

⁶⁹ Isto, 143, 144, slika 29.

⁷⁰ Jakob Fugger, *Ehrenspegel des Hauses Österreich Buch I–VI* (Augsburg, 1555).

⁷¹ Johann Jakob Fugger, Sigmund von Birken, *Spiegel der Ehren des Höchstlößlichen Kayser- und Königlichen Erzhauses Oesterreich* (Nürnberg: Michael und Johann Friderich Endtern, MDCLXVIII), 523.

⁷² Pavly Ritter, *Stemmatographiae Illyricanae Liber primvs Editio nova* (Zagrabiae, MDCCII), 43, 72. Pretisak u: Ivo Banac, *Grbovi – biljezi identiteta* (Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1991), 79, 108 i 128.

Zaključna razmatranja

Cilj rada bio je istražiti heraldičku ostavštinu obitelji Iločkih; razvoj, osobitosti i mijene njihovih grbova. Pomoću sfragističkih, numizmatičkih i izvora kamene i ostale plastike te jezikom kojim progovara heraldika trebalo je protumačiti poruke o vremenu u kojem su živjeli i djelovali Iločki, o njihovim političkim, društvenim i drugim odnosima, vezama, napredovanjima i opadanjima. Povijesna ih znanost može uz pomoć drugih izvora potvrditi ili opovrći.

Pripadnici obitelji Iločkih uglavnom su imali jedan grb koji su preuzimali od svojih prethodnika. Taj se grb javlja samo kao štit ili štit s ukrasom u vidu kacige s plaštom i okrunjenom krilatom djevicom. Zastupljen je samo u prvoj etapi heraldičkog razvoja, od Nikole Konta do izbora Nikole Iločkoga za bosanskoga kralja 1471. godine, i ne ocrtava značajnu promjenu statusa na društvenoj ljestvici. Dvije epizodne promjene se, pojavom ukrasa grba s lavom i maloga štita s carskim orlom, uočavaju u ovoj etapi i govore o privremenim pristajanjima uz habsburšku dinastiju.

Do svojevrсна odstupanja, koje narušava obiteljsku heraldičku tradiciju i podređuje stari grb novim, dolazi s političkim potezima i društvenim napredovanjem Nikole Iločkoga. Ta druga etapa nastupa s Nikolininim okrunjenjem za bosanskoga kralja 1472. i hodočašćem u Rim 1475. godine, kada u heraldiku obitelji ulaze napušteni grbovi dvaju akvilejskih patrijarha i novokreirani s papinskom tijarom. S raznolikošću Nikoline heraldike nastavio je sin Lovro, koji očevom grbu s papinskom tijarom dodaje nove, a stari grb uvodi u složeni grb, dodajući mu polja s novim figurama. Među novim Lovrinim grbovnim figurama pažnju privlače dva sučeljena lava koji drže krunu. Sami se lavovi mogu povezati s grbom Grada Iloka ili očevim ukrasom grba iz Bratislave. Međutim, njihova pozicija sučelice (u jednom se slučaju tako nalaze i kao pridržatelji grba) pri čemu pridržavaju krunu znatno slični grbu Frankapana, pa se pri razmatranju ovoga pitanja, koje mora ostati otvorenim, treba uzeti u obzir i eventualni utjecaj heraldike knezova Krčkih. Unatoč brojnim izvorima, ostalo je otvoreno i pitanje tinktura temeljnoga grba Iločkih jer nam one još uvijek nisu poznate.

S druge strane, možda upravo zbog potvrđene raznovrsnosti grbova koje je koristio Nikola Iločki i njegove spremnosti da ih s napredovanjem mijenja, znanstveni mu radovi znaju pokušati pripisati i poneki koji zasigurno nije bio njegov. Tako M. Grófová piše o grbu isklesanu ispod okrunjene bradate glave na portalu župne crkve sv. Mihovila (sv. Mihaela u Hlohovcu).⁷³ Uz ogradu da je grb problematičan i da odgovor može dati tek temeljito heraldičko istra-

⁷³ Mária Grófová, "Hlohovec i rod Iločkih", *Scrinia Slavonica* 11 (2011), 38-39, 46, slike 7 i 8.

živanje, predmnijeva da je Nikola Iločki, na temelju navodne sličnosti lika s onim na nadgrobnoj ploči, kao i podatka o obnovi crkve krajem 15. st., najvjerojatniji kandidat za njegova nositelja. Na temelju lijeve kose grede (*barre*) ili uske lijeve kose grede (*cotice-barre*) grb povezuje s Bosnom. Radi se o štitu bez ukrasa dijagonalno podijeljenu na dva polja (*taillé*): 1. poprsje okrunjene krilate djevice; 2. kosa šrafura (bez figure); časni znak preko crte podjele štita: lijeva (uska lijeva) kosa greda (*barre* ili *cotice-barre*).

Okrunjenu djevicu na štitu, krilatu ili ne, susreće se na grbovima rodova Bebek i Forgách, a ona se kod Iločkih ne javlja na štitu, nego samo u ukrasu grba. Drugo polje štita nije (kao što M. Grófová sugerira, nazivajući ga donjim dijelom) podijeljeno u više polja, nego se radi o predstavljanju zelene boje (*sinople*) klesarskom (grafičkom) šrafurom. Ti pak heraldički elementi nisu zabilježeni kod Iločkih, a kosa greda preko štita bosanskih vladara je desna (*bande*) pa se ni ona ne može povezati s Bosnom niti Nikolom kao njezinim kraljem.

Slikovni prilozi

A. Nikola Kont † 1367. palatin, gospodar Iloka od 1364., žena Klara
B. Bartol II. † oko 1387
C. Ladislav † 1423. mačvanski ban; žena Ana Stiboriczi
D. Stjepan † 1430. mačvanski ban; D. Ivan; D. Nikola * 1410. † 1477. (mačvanski, erdeljski i slavonski ban, bosanski kralj), 1. žena Margareta Rozgony † oko 1461.; 2. žena Doroteja Széchy † 1493.
E.1. Hijeronima (muž Leonard Gorički); E.1. Ursula (muž Stjepan Perény); E.1. Eufrozina (muž Job Gorjanski); E.1. Katarina (1. muž Ljudevit Marot; 2. muž Ivan Krbavski) E.2. Lovro † 1524. bosanski i iločki vojvoda 1. žena Katarina Pongrácz od Dengelegy; 2. žena Magdalena od Bakovca

Slika 1: Reducirani rodoslov Iločkih

	NIKOLA KONT (? - 1367.)	LADISLAV ILOČKI (? - 1418)	STJEPAN ILOČKI (? - 1430)
			
	A.1	B.1 B.2 B.3	B.1 A.1
<i>pečati Nikole Konta</i>			
A.1	tekst legende: +S·NICOLAI·KVNT·REGNNI·HVNGARIE·PALATINI·ET·IVDICI·COMANORVM vrijeme korištenja: 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1363, 1364 i 1366 izvor: DL–DF 4669, 4526, 505, 1514, 16109, 1935, 756, 5191, 264717, 5363 i 201826		
B.1	tekst legende: +S·NICOLAI·KONT·PALTI·IVDICI·COMANOR vrijeme korištenja: 1357, 1361, 1364 i 1366; izvor: DL–DF 41304, 5079, 5177, 5349 i 97870		
B.2	tekst legende: +S·NICOLAI·KONT·PALATINI·IVDICI·COMANOR vrijeme korištenja: 1358 i 1366; izvor: DL–DF 91520 i 5483		
B.3	tekst legende: +S·NICOLAI·KONT·REGNI·PALTI vrijeme korištenja: 1358 i 1400; izvor: DL–DF 4807 i 8588		
<i>pečat Ladislava Iločkoga</i>			
B.1	tekst legende: +S·LADISLAI·DE·VYLAK vrijeme korištenja: 1427; izvor: DL–DF 39286		
<i>pečat Stjepana Iločkoga</i>			
A.1	tekst legende: +S·STEPHANI·DE·VYLAK·BANI·DE·MACHO vrijeme korištenja: 1429; izvor: DL–DF 12151		

Slika 2: Grbovi na pečatima Nikole Konta te Ladislava i Stjepana Iločkoga

GRAD ILOK	
A.1	
A.2	
IS.1	
<i>pečati i Iločki statut</i>	
A.1	tekst legende: +SIGILLUM · CIUITATI ... vrijeme korištenja: 1362; izvor: DL–DF 5124
A.2	tekst legende: +SIGILLUM · CIUITATI ... vrijeme korištenja: 1419, 1431 i 1436; izvor: DL–DF 10789, 12365 i 12890
IS.1	tekst legende: – vrijeme nastanka: 1525; izvor: Iločki statut – autor Julije Klović

Slika 3: Grbovi Grada Iloka na pečatima i u Iločkom statutu

NIKOLA ILOČKI (1410. - 1477.)	
<i>ukras grba i pečati do izbora za bosanskoga kralja</i>	
ZK.1	tekst legende: – vrijeme izrade: 1440; izvor: Šedivý, "Mittelalterliche Rathäuser", 193, sl.3d.
A.1	tekst legende: ·S·NI...·VYLA· vrijeme korištenja: 1444; izvor: DL–DF 103601
A.2	tekst legende: NICOLAUS·DE VÝLAK·COMES·PERPETUUS·DE·TELCHAK· *C.W. vrijeme korištenja: 1453 i 1458; izvor: DL–DF 81112 i 34213
A.3	tekst legende: NICOLAUS·DE VÝLAK·COMES·PERPETUUS·DE·TELCHAK· *C.W. vrijeme korištenja: 1465, 1472 i 1477 (Lovro Iločki); izvor: DL–DF 260091, 17316 i 100885
A.4	tekst legende: NICOLAUS·DE VÝLAK·COMES·PERPETUUS·DE·TELCHAK· *C.W. vrijeme korištenja: 1477 i 1521 (sva tri puta Lovro Iločki); izvor: DL–DF 81800, 68178 i 68179
B.1	tekst legende: +B·NICOLAUS·MACHO·VYLAK* vrijeme korištenja: 1441, 1442 i 1443 izvor: DL–DF 80757, 13666, 13683, 44335, 80773, 92944 i 102491
B.2	tekst legende: nečitak vrijeme korištenja: 1444; izvor: DL–DF 262586
B.3	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1445; izvor: DL–DF 24955
B.4	tekst legende: *NICOLAUS*DE*VYLAK 3C vrijeme korištenja: 1445, 1446, 1450, 1451, 1453, 1454, 1455 i 1465 izvor: DL–DF 102496, 93002, 102498, 14379, 93193, 62589, 102837, 93259 i 100746
B.5	tekst legende: *NICOLAUS***DE*VYLAK* vrijeme korištenja: 1457; izvor: DL–DF 93277
B.6	tekst legende: nečitak vrijeme korištenja: 1473; izvor: DL–DF 17480/2
C.1	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1456 i 1466; izvor: DL–DF 24764 i 59548
C.2	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1477; izvor: DL–DF 95397
C.3	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1507, 1508 i 1511 (sva tri puta Lovro Iločki); izvor: DL–DF 65999, 82273 i 22154

Slika 4: Ukras grba i grbovi na pečatima Nikole Iločkoga do izbora za bosanskoga kralja

Slika 5: Detalj Gospe s Isusom djetetom na novcu i pečatu Nikole Iločkoga

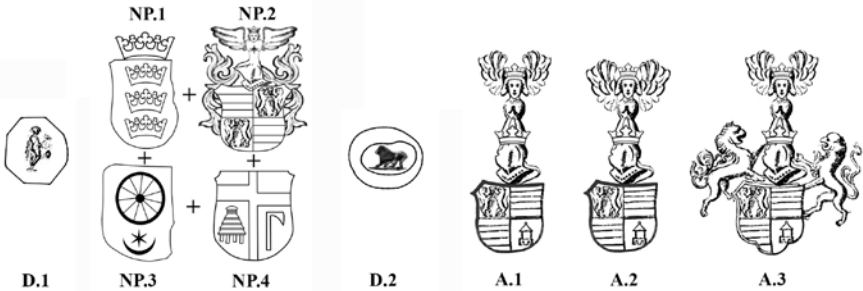
NIKOLA ILOČKI (1410. - 1477.) KRALJ BOSNE (1471. - 1477.)

N.1	A.5	N.2	NP.1	NP.2
<i>pečat, novac i nadgrobna ploča od okrunjenja za bosanskoga kralja</i>				
A.5	tekst legende: SIGILLUM NICOLAI DEI GRACIA REGIS ♣ BOSNE ♣ + vrijeme korištenja: 1473 i 1474; izvor: DL–DF 17480/1 i 252053			
N.1	tekst legende: + MATHIE R VNGARIE M / N R B PA VNGAR ili N R BOS VNGARE vrijeme kovanja: između 1472 i 1475 izvor: Rengjeo, <i>Corpus</i> , 95, tabla XVII, kat. br. 1168–1170; Sulejmanagić, "Novac", 71, br. 12–15			
N.2	tekst legende: + M NICOLAI D G R BOSNE ili D G R BOSNES ili + NICOLAVS RE+ BOSNE / PATNA REGNI ili PATRA REGNI ili MATER–MATRI REGNI ili VIRGO MATE DE ili NICOLAVS R B vrijeme kovanja: između 1475 i 1477 izvor: Rengjeo, <i>Corpus</i> , 94–95, tabla XVII, kat. br. 1159–1167; Sulejmanagić, "Novac", 69–70, br. 2–11			
NP.1	tekst legende: –			
NP.2	vrijeme izrade: iza 1477 izvor: Z–y K–ly, "Az Újlakiak", 100; Thallóczy, "Az Újlakyak", između 2 i 3; Radić, "Prilozi", 136.			

Slika 6: Grbovi i ikonografski prikazi na novcu, pečatu i nadgrobnoj ploči Nikole Iločkoga od okrunjenja za bosanskoga kralja

TREĆI TIP NOVCA	
	
N.3	
<i>novac</i>	
N.3	tekst legende: + M·ICOLA· D G R BOSNE / NICOLAVS R B ICOLA vrijeme kovanja: između 1475 i 1477 ili iza 1517 izvor: Rengjeo, <i>Corpus</i> , 94, tabla XVII, kat. br. 1158; Sulejmanagić, "Novac", 69, br. 1

Slika 9: Grb i orao na trećemu tipu novca

LOVRO ILOČKI (1459. - 1524.)	
	
<i>gene, nadgrobna ploča i pečati</i>	
D.1	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1490; izvor: DL–DF 19689
NP.1	tekst legende:
NP.2	HIC·EST·SEPVLTVS·ILLVSTRIS·DNS·LAVRENCIVS·DVX·DE· WILLAK·FILI2·OLIM·
NP.3	SERENISSI·DNI·NICOLAI·REGIS·BOZNE·VNA·CV· CONSORTE·SVA·DNA· KATHERINA·
NP.4RACZ·QVI·OBIIT·AÑO·M·CCCCC
	vrijeme izrade: iza 1500 izvor: Z–y K–ly, "Az Újlakiak", 100; Thallóczy, "Az Újlakyak", između 2 i 3; Radić, "Prilozi", 136, 145.
D.2	tekst legende: – vrijeme korištenja: 1511 i 1519; izvor: DL–DF 46974 i 101889
A.1	tekst legende: *COMES*LAVRENCIVS*DE*WILLAK DVX REGNI*BOSNE* IVDX CVRIE*REGIE* vrijeme korištenja: 1518, 1519, 1520, 1521 i 1522 izvor: DL–DF 23083, 23088, 4890, 23187, 47320, 60073, 62050, 89132, 103120, 47325, 23344, 23404, 23521, 101549, 201612, 23691 i 49375
A.2	tekst legende: COMES LAVRENCIVS DE WILLAK DVX BOSNE IVDX CVRIE REGIE vrijeme korištenja: 1519, 1523 i 1524; izvor: DL–DF 23142, 67210 i 23915
A.3	tekst legende: *COMES:LAVRENCIVS:DE WILLAK:DVX:REGNI:BOZNE:IVDX CVRIE:REGIE* vrijeme korištenja: 1519; izvor: DL–DF 47299 i 60062

Slika 10: Grbovi i ikonografski prikazi na pečatima i nadgrobnoj ploči Lovre Iločkoga

HERALDIKA NA PEČNJACIMA I FRIZU			
			
P.1	P.2	F.1	P.3
P.1	tekstovi legendi: –		
P.2	vrijeme izrade: –		
P.3			
F.1	izvor: Radić, "Prilozi", 153, 142 i 145, 146, 143.		

Slika 11: Heraldčki prikazi na pečnjacima i frizu

NIKOLA ILOČKI KOD JAKOBA FUGGERA	
	
JF.1	JF.2
JF.1	tekst opisa: Herz(og) Nicolaus von Villack; (von) Vilack; Her(zog) von Vilack i Nicolaus von Villack
JF.2	vrijeme izrade: 1555.
	vrijeme izrade: 1668.
	izvor: Fugger, <i>Ehrenspiegel</i> , fol. 231r, 283r i 307v; Fugger, <i>Spiegel der Ehren</i> , 523.

Slika 12: Grb Nikole Iločkoga u djelu J. Fuggera iz 1555. i 1668. godine

Summary

A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF THE COATS OF ARMS OF THE ÚJLAKI (ILOČKI) FAMILY – DEVELOPMENT, SPECIFICITIES AND CHANGES

The purpose of this work is to investigate, systematize and display the heraldic heritage and to discover and interpret the messages brought by coats of arms (whose representative character could be noticed in almost every change in the personal status) and related iconography (about which other, available till now, sources are partly silent) about the members of the Ujlak family, and present them to historiography. Seals (88), arms in stone and ceramic plastic (11) and coins (18) are available for this purpose. These primary sources are created in the family offices or around them and their character is official. The messages of the sources and how they light up specific episodes of the life and political activities of the members of the family are to be explained by heraldic and iconographic analysis, and the content of the textual legends. The changes seen here are: the acquisition of the city of Ilok; Nicholas' standing with Ladislaus the Posthumous and Queen Elizabeth; and Emperor Frederick III; and ultimately the release of submission to Matthias Corvinus, the submission to the papal supremacy and transformation of Bosnia in the papal fief. Some of reached conclusions are already confirmed by other sources but the remaining, presented here for the first time, the historiography can confirm or deny using other sources. The 16th and 17th century historiographical books are secondary sources available for use in the last part of the paper. With partial exception of the emperors, all persons including Nicholas of Ujlak are represented there exclusively heraldically in accordance with the rule that the coat of arms and its owner are one.

Keywords: Újlaki (Iločki) family, Nicholas, Lawrence, town of Ilok, Ružica castle, pilgrimage to Rome, coat of arms, coins, tombstone

Kontakt autora:

Amer Sulejmanagić, dipl. ing. arh., mag. hist.
Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, Josipa Štadlera 32,
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
e-mail: asulejma@yahoo.com